

Kodukeskkool

*Toimetajad: Julius Grüntal, Ernst Peterson,
Gustav Puu.*

*Toimetuse liikmed: Dr. O. Bekman, R. Gutman,
E. Kimmel, mag. phil. M. Meiusi, V. Orav, V. Peet,
Emma Peterson, H. Pezold, P. Sepp, E. Susi,
R. Stümper, H. Tehver, P. Viires ja A. Õunapuu.*

I. klass

18. õppenädal

Eesti Hariduse Sõprade Seltsi väljaanne

Tallinnas, Kinga 8-1

1933

1. Emakeel.

Keeleõpetus. Korrake § 40 sõnaliigid ja nende *võörkeelsed nimed.* Samuti korrake *käänete võörkeelsed nimed* § 51.

Kirjutage välja oma töövihku § 109. põhjal asesõnade liigitustabel ühes võörkeelsete nimedega ja õppige ära. Tabelisse kirjutage 1) eestikeelne nimi, 2) võörkeelne nimi ja 3) sõnade loetlus.

Selgitage iga liigi tähendus.

§ 110 põhjal tehke selgeks, millal peab tarvitama isikuliste asesõnade pikemaid vorme: mina, sina, tema, meie, teie, nemad ja millal lühemaid: ma, sa, ta, me, te, nad.

Käänake § 111 põhjal *sina* kõigis käändeis ja võimalikkudes vormides.

Täitke harjutus nr. 37.

Võti harjutustele: nr. 34. Pidulikel, jälile, kõigist neist asjust, ajalehis, pärjest, kirjani-kele, ametnikele, kunstlikest väetisist, lokkavail, mesilasil, ilusail, suvepäevil, lilleõisilt, reheparsilt, luil-liikmeil, noil raskeil kurvil ajal, sirgeist, jämedaile, tuulis, tormes, kiirevoolulisist, sügavaist, laiusist mereväinust, põllume- hile, neile, julgeile elupäästjaile, tühjest papp- karbest, kuivil, kõigis paigus, töökaist ausaist inimesist, (klaasikillele), paremaile sõbrule, kõ- hukais lodjes, ülemisist majakorrist, järsel

mäenõlvul, leidlikel, virgul, inimesil, saamatuil, laisul, siidsukis, (karusnahus), madalail soisil kaldail, ladvust, kõigist maakonnist.

Harj. 35. Mitm. osast.: valgeid suviseid öid; mitm. omast. imelikkude meeste, mitm. os. imelikke mehi.

Harj. 36. selgem, kasulikum, -lisem, -sem, -em, tumedam, märjem, -dam, ausam, püham, parem, -sem, -m, mõrum, hoolsam, truum, rängem, õhem, -dam, hallim, -m, -m, -m, -likum, -m, -m, elulisem, -sem, tõmbim, vanem, enam (rohkem), rikkam, -m, kallim, -m, rõõmsam, tühjem, mõistlikum, -sem, -um, tasem, valjum, -am, -m, -m, -likum, lõdvem, ihnem, kuulsam, *soojem*, -msam, pikem, -sem, alvim, soodsam, aplam, -im, pahem, hapram, nobedam, virgem, vagam, kartlikum, -sem, karmim, -dsam, julmem, -sem, -am, napim, lähem, vagusam, väiksem, visam, -sem, pisem, -im, vapram, -dam, -sem, külmem, -am, üllam, -vam, hullem, varem, koerem, -sam, -am, -am, -m, -lisem, kurvem, -m, -m, õhem, -am, -em, -m, jõhkram, -dam, -am, kalgim, -likum, -sem, -im, -likum, -sem, -em, -sam, -em, -lisem, laisem, -vam, õrnem, -am, -em, lahjem, -am, kelmim, jõukam, arem, töökam, kõhnem, -dam, kõrgim, väsinum, nõrgem, -sem, -em, vilkam, -am, -em, -em, toorem, tõlbim, -m, -em, -am, -m, -sem, -em, -sem, ergem, -sem, -dam, -m, -am.

Kirjandus. Emk'ist lugege läbi lk. 110—114 „Vanad ohvrikohtad.“ Seal leiata dr. M. Veske lühikese ülevaate küsimusest. Süvenege temasse ja siis kirjutage vastused küsimustele.

Kuidas võib praegugi vahel ära tunda vana ohverdamiskohta? Milline tähtsus on dr. Veske arvates ohvrikohtade tundmaõppimisel? Mis kirjutavad Hiärne ja Hupel vanadest ohvrikohtadest? Milliseid teateid on Teil ohvrikohtadest oma ümbruskonnas? Millal ohverdati? Millise sihiga ohverdati? Mida ohverdati? — Lisage oma vihku veel mõni lugu, mida olete kuulnud ohverdamisest hilisemal ajal.

Lk. 15 „Eesti nüüdislüürikas“ leiata E. Enno laulu „Kujuigatsus.“ Lugege ta läbi ning süvenege kõigesse, mis seal ette tuleb. Kujutlege, kuidas näib ristikkeina põld, milliseid häält sealt kuulub, milline lõhn kandub sealt. Kuidas mõista „tuul *mängib* lillelõhnaga“? Milline tuul see peaks olema oma tugevuselt, temperatuurilt jne? Milline on inimese meeoleu siis, kui ta „ümbes . . . laulvad . . . leinad“? Millega seletada seda meeoleu? — Milline võis olla siis ilm, kui tee oli *tolmune* ja mets *sinine*? Kujutlege seda pikka tolmust teed ja sinimetsa. — Mida peab mõistma „kasekõne“ all? Kuidas kutsuvad need „pilved“ teda koju? Millisele küsimusele annavad vastuse kaks viimast laulurida?

Proosakeeles peab olema *õitsevad* pro *õits-*
vad, laulavad pro laulvad.

Seesugune teos, kus kirjanik väljendab oma meeleolusid, kuulub *lüüriliste* (=tundeluuleliste) teoste hulka. On veel *jutustavaid* ehk *eepilisi* teoseid, kus jutustatakse sündmusi möödunud aegadest, ilma et kirjanik oma tundmustest või meeleoludest harilikult midagi lausuks või oma suhtumist asjasse kuidagi märgiks. Niisugused on harilikult kõik muinasjutud, romaanid, novellid jne. Meie poolt loetud teostest kuulaksid siia „Vanad ja noored,“ „Juhisaare kiriku kellamees“ jne. — On veel kolmas liik ilukirjanduslikke töid, see on *näitekirjandus* ehk *dramaatiline* kirjandus (lugege „Kodukeskkoolist“ lk. 285—286 näidendi vormi kohta), kus kõnelevad ainult tegelased ja kirjanik enam ei saagi vahele rääkida. Seda kirjandust nimetatakse vahel ühe sõnaga *draama*, kuhu kuulub kõik seda liiki kirjandus. *Kitsamas mõttes* tähendab aga *draama* tõsist näidendit. Naljamäng „Neetud talu“, mida oleme lugenud, kuulub ka dramaatilisse kirjandusse.

2. Matemaatika.

Eelseisval nädalal alustame R I-es uue peatüki, kus käsitletakse lähemalt n. n. graafilist kujutamist. Geomeetrias tutvute lähe-

malt ristkülikuga. Teil tuleb läbi töötada R I lk. 80—86, s. o. terve XVI harjutis ja N I § 41 ja 42.

Teile on kindlasti tuttav mitmesuguste diagrammide joonestamine ja diagrammide lugemine. R I pakub võimalust harjutada diagrammide käsitlemist. Teile piisavat tööhulka ei mõista sel korral määrata: kui olete juba hästi vilunud diagrammide joonestamises ja kasutamises, siis seekordsed R I ülesanded annavad vähe uut. Lugege läbi iga ülesanne; kui on kohe päris selge, mis seal nõutakse, võite julgesti jätta ülesande lahendamata; kui aga ülesanne nõuab pingutust, enne kui taipate, mis teha ja mis ilmub lahendamisel, siis tuleb ülesanne lahendada.

Ül. 1. Kirjutage tabelisse 5, 3, 6, 4, 3, 2, 2, 1, 2. Diagrammi joonestamiseks on kohane millimeeterpaber, kuid kõlbab ka harilik ruutudega paber. Võib muidugi kasutada ka joonteta paberit, kuid siis on tööd palju rohkem.

Ül. 3, 2°. Sektordiagrammi joonestamise eel tuleb veidi täiendada ülesande andmeid. Üldse ülesandes kõneldakse 100-st teiseks aastaks jäämisest; kujutame endale ringi, jaotatud sajaks võrdseks osaks, iga osa (sektori) nurk on siis $3,6^{\circ}$ (kirjutatakse ka $3^{\circ},6$), s. t. üks teiseks aastaks jäämine oleks kujutatud sek-

toriga, mille nurk on $3,6^{\circ}$; 9 juhule vastaks siis $32,4^{\circ}$ — 32° . Tähendab iga ülesande tabelis antud arv tuleb korrutada $3,6$ -ga ja siis malli abil valitud ringi joonestada vastavad sektorid.

Lk. 85 joonis 20 kujutab sektordiagrammi, joonis 19 — sammaldiagrammi ja joonis 21 tulpdiagrammi, kus tulpade vahel vahet polegi. Joonise (diagrammi) mõõtkava all mõeldakse võtit, mille abil diagrammi ainult saab joonestada ja lugeda. Näiteks joonisel 19 samba kõrgus on 66 mm, tähendab tema mõõtkava on: 10% -le vastab 0,66 mm samba kõrgust.

N I sel korral täiendavaid seletusi ei vaja.

3. Loodusteadus.

Seened — Fungi.

Asume kolmanda seente grupi juurde, mida nimetatakse kottseenteks.

Õllepärm — joon. 21.

1. Kasvukoht. Kasvatatakse kultuurtaimena suhkrutsisaldavates ainetes (pärmivabrikutes), meskis — õlle ja viina valmistamisel, taigas — saia kergitamisel.

2. Väliselt. Ovaalsed, väga pisikesed (mikroskoobis nähtavad) värvita taimekesed.

3. Sisemiselt. Koosnevad ühest rakust; täidetud protoplasmaga, milles tuum ja põiekesed.

4. Sigimine toimub pungumisel: raku külge tekib kühmuke, mis areneb uueks taimeks ja soonib enese lahti. Soodsatel tingimustel kulub selleks 2 tundi. Halbadel elutingimustel jaguneb raku protoplasma neljaks eoseks. Igast eosest areneb soodsatel tingimustel taime.

5. Tarvitamine. Õllepärmil tarvitatakse õlle, viina, veini käärimapanemiseks, saia kergitamiseks. Käärimisel ja taigas laostub vastavates ainetes leiduv suhkur pärmil mõjul alkoholiks ja söehappegaasiks. Kõrgetel temperatuuridel aurab alkohol saiaist välja, alkoholistes jookides jääb aga vedelikku. Saia kergitajateks on tekkinud gaasid, nad tekitavad saiasse põiekesed.

Müügil olev kuiv pärm on segatud kartulitärklisega. Pärmil sorte on väga palju. Meil tarvitatakse paiguti koduõlle pärmil.

Lehmanisa — joon. 22.

1. Kasvukoht. Metsades ja aedades.

2. Väliselt. Seenel on maaalune ja maa-pealne osa. Maa-pealne kasvab vara kevadel, sellel on ülemine osa jäme, pruun, kortsulise pinnaga, alumine peenike; ta üld-

kuju tuletab meelde lehmanisa, sellest nimi. Maaalune koosneb lahuskasvatatest seenniitidest, mis sarnanevad hallitustele.

3. Sisemiselt. Iga seenniit koosneb paljudest rakkudest, neis pole klorofüll. Maa-pealne osa on tihe seenniitide põimik, seest õõnes. Niidid võtavad toitu maas kõdunevat looma ja taime osadest. Lehmanisa kuulub roisklaste hulka.

4. Sigimine on suguta, toimub eoste abil. Need arenevad maapealse osa pruunil pinnal seenniitide otsas asuvates ruumikates rakkudes; neid rakke nim. kottideks, igas 8 eost (v. joonis); eosrakkude vahel on eosteta rakud — vahearakud. Kui eosed valmis, avanevad kotid, ja tuul kaunab eosed laiali. Heal pinnal arenevad neist seenniidid.

5. Elukäik. Eostest areneb seenniit, see elab maa sees aasta läbi, maa peale kasvab ainult kevadel tihe niitide põimik — lehmanisa, selle ülesandeks on valmistada eoseid.

Tarvitamine. Lehmanisa maapealne osa on inimestele ja paljudele loomadele maitsevaks toiduks.

Tungaltera.

1. Kasvukoht. Rukkipeades — joon. 23—2. Väliselt mustad kõverad kehakesed. 3. Sisemiselt on tungaltera tihe seenniitide põimik, valget värvi; puudub klorofüll,

nagu igal seenel ja hallitusel. Toitu ise ei valmista, võtab seda rukkilt. On seega nugineline. Sisaldab mürki. 4. Sigimine suguta; toimub kahesuguste eoste abil. Lõikuse ajal langeb tungaltera maha. Talvekülm ei tee talle häda. Kevadel kasvatab endale külge peenikesed varred, mille otsas kerajad peakesed — joon. 24. Peakestes on koopad ja neis eostekotid — joon. 25. Igas kotikeses on 8 niitjat eost — joon. 26. Eosed saavad küpsuks rukki õitsemise ajaks. Neid kannab laiali tuul. Kasvama hakkab eos rukkiõiel. Eosest tekkinud seenniit põimib end ümber õie sigimiku ja hävitab selle. Seenniit rukkiõiel tekitab suurel hulgal lülieoseid (mis soovivad end lahti niidi otsast), samal ajal eritab ta magusat vedelikku. Putukad tulevad sööma magusat, nende kehade külge jääb eoseid. Putukad käivad ka teistel õitel, sinna pudenevad nendelt eosed. Nendest eostest arenevad uued seenniidid. Rukki valmimisel tekivad niitidest põimikud — tungalterad.

5. Elukäik. Kevadel arenevad kotteosed, need satuvad rukkiõiele; neist areneb seenniit, mis tekitab lülieoseid; ka lülieostest areneb seenniit, ja seenniit põimub tungalteraks.

6. Üldiselt. Tungaltera on rukkile väga kahjulik: ta hävitab palju teri ja toitu.

Leiva teeb ta kibedaks. Mürki kasutatakse arstimisvahendina.

Kottseened on saanud nime sellest, et eosed arenevad kottides.

4. Ajalugu.

Rooma vabariikliku korra ja seisustevahe-
lise võitluse põhjalikul jälgimisel oleks kasu-
lik võrrelda seda samalaadse liikumisega
Ateenas.

Vt. J. A., lk. 124—129.

Eksitavatest trükivigadest tuleks paran-
dada: lk. 124 rida 23 ülalt: „kaheaastase
(peaks olema: üheaastase) ametiajaga kaks
konsulit;“ lk. 126 rida 5 ülalt: Senat (peab
olema: Senati); lk. 128, rida 13 alt: Canu-
laiuse (p. o.: Canuleiuse).

Licinius-Sextiuse seaduste täiendusena olgu
mainitud, et nad piirasid suurmaaomandit
üksikul kodanikul 500 jugerum'iga (jugerum
= $\frac{1}{4}$ ha) Rooma ühismaast ja õigusega karja-
tada Rooma ühiskarjamaal mitte üle 100 sarv-
looma ja 500 pudulojuse. Ka nõudsid nad, et
kõik protsendid, mis plebeid oma võlgade eest
maksnud, arvataks maha võlasummast selle
kustutamiseks.

5. Saksa keel.

Lb. nr. 70. Ein Abenteuer auf der Eisenbahn.

I. W. Alle einsteigen! — minge kõik sisse! Infinitiv'i tarvitatakse sageli Imperativ'i asemel; schreien, schrie, geschrie(e)n; der Haufen = die Schar; jubelnd — hõisates; der Zugführer — rongijuht; er schrie die Jungen an — ta karjus poistele; der Bremsenkasten — pidurikast; pfeifen, pfiiff, gepfiffen; rasch = schnell; die Lust — himu; fing an zu rollen — hakkas käima (veerema).

II Asp. wenig [we : niç], wenige [ve : nigə]; Gesellschaft [gə'zɛlʃaft; Zugführer [tsu : kfy : rər]; schrieen [ʃri : ən].

III. Üb. 2 (s. Gr. § 24).

Üb. 3. Sch. . . . hatte . . . gespielt. Sie war . . . geklettert. Sie war . . . herumgesprungen, sie hatte geschrie(en) u. gejubelt. . . . hatte . . . losgedreht. Er war . . . gesprungen. Er hatte . . . gerufen. Sie hatte . . . gehört. Sie waren . . . ausgestiegen . . . hatte angefangen . . .

4. Rechtschreibung. Sch. . . . zur Messe Weißt du . . . ? Wir müssen . . . Vergiß . . . , naß . . . draußen . . . Schließe . . . Laß . . . essen . . . Du mußt . . . aufpassen.

Lb. 71 Fortsetzung.

I. W. Das Hauptgeleise — pearoobas; Bahnwärterhäuschen (trükiviga); schräg — liusk; festdrehen — kinnikeerama; jagte vorbei — sõitis mööda; klingen, klang, geklungen; verlieren, verlor, verloren — kaotama, verloren sein — hukka minema; auf einen Zug laufen = a. e. Z. fahren.

II. Asp. bog [bo:k]; Signalmast [zig'na:l-mast]; Strecke [strækə]; telefonieren [te:le:fo:'ni:rən]; entgegen [ənt'ge:gən].

III Üb. 3. Sch.: . . . dicker als . . . leichter als . . . stärker als . . . wärmer als . . . weiter als . . . lustiger als . . . schärfer als . . . ärmer als . . . länger als . . . größer als . . .

Üb. 4. . . der dickste Teil . . . das schönste Bäumchen . . . die wärmste Jahreszeit . . . das klügste Haustier . . . der treuste Freund . . . das stärkste wilde Tier . . . das größte Haus . . .

Lb. 72. Schluß.

I. W. Sich losmachen — ennast lahti tegema; herunterjagen — alla sõitma; was er konnte — nii kiirelt kui ta võis; werfen warf, geworfen; nun wollen wir den Wagen schon kriegen — küll nüüd saame vankri kätte; angefliegen = herangejagt = herangefahren; als wollte sie zerbrechen — nagu tahaks ta murduda; wissen, wußte, gewußt; die Kraft, die Kräfte — jõud; zur Ruhe bringen — ra-

hustama; eine Lokomotive mußte her — pid muretsema veduri; fertig — valmis (tehtud), bereit — valmis (milleks); führen — siin: viima; alles sprang = alle sprangen; beginnen, begann, begonnen; schieben, schob, geschoben — lükkama; vor sich her — enda ees.

II Asp. Stationsvorsteher [ʃta:tsio:ns-
'vo:rʃtɛ:ər]; Telefon [te:le:'fo:n]; Lokomotive
[lo:ko:mo:'ti:və]; telegraphierte [te:le:gra:-
'fi:rtə]; bereit [bə'rait].

III. Üb. 1. u. 2.

IV. Gr. §§ 74, 75.

Märkus: t, s, ß, sch ja z järel ülivõrdes (Superlativ) on lõpp este, esten.

V. Üb. 3. Sch. schwärzer, am schwärzesten; frischer, am frischesten; älter, am ältesten; heißer, am heißesten; nasser, am nassesten.

4. Sch.: lauter, am lautesten; stolzer, am stolzesten; rascher, am raschesten; ruhiger, am ruhigsten; langsamer, am langsamsten; trauriger, am traurigsten; dunkler, am dunkelsten.

Üb. 5. Sch.: . . . wärmer als . . .; . . . länger . . . heller als . . .; . . . schneller als . . .; . . . langsamer als . . .

6. Sch.: rund wie . . . ; weich wie . . . ; süß wie . . . lang wie . . . ; . . . leicht wie eine . . . ; dünn wie . . . ; . . . scharf wie . . .

Lb. 73. Reiselied.

I W. es muß geschieden sein = wir müssen scheiden; ziehen = gehen; sich umschauen — ringi vaatama; nach allen Seiten — igale poole; zieht ins Feld = kommt ins Feld; fliegen = will ich fliegen; heimkehren — koju tulema; über's Jahr = nach einem Jahr.

II Asp.: verreisen [vɛr'raizən], vorüber [vo:'ry:bər].

• III. Üb. 2. Sch.: höher als der Sperling . . . der höchste Berg in Europa . . . besser als zehn Tauben . . . der beste Koch . . . näher in den Garten . . . der nächste Zug . . . will immer mehr am meisten freie Zeit lieber Pflanzen, aber am liebsten Honig.

IV Gr. §§ 76, 82, 83.

Lb. 74. Auf Reisen.

I W. Auf Reisen — reisir; das Gasthaus „Zum Goldenen Löwen“ — vōōrastemaja „Kuld lõvi“; Sie können es erreichen — te võite sinna saada (jōuda); der Autobus = der Omnibus; der Taxometer — taksimōõtja; brauchen — vajama; ich bitte um eine Decke, bitten'i järel pannakse harilikult eessõna „um“.

II Asp.: Chauffeur [ʃ'fœ:r]; Taxometer [takso:'me:tər], Pfennig [pfɛniç].

III Üb. 1. Sch.: Durch das Land fährt man mit der Eisenbahn, mit dem Omnibus, mit dem Auto und mit dem Wagen. Über das Meer fährt man mit dem Schiffe. Durch die Luft fährt man mit einem Luftschiffe. Nein, ich bin noch nicht mit einem Luftschiffe gefahren. Ich bin mit der Eisenbahn, dem Omnibus, dem Auto, dem Wagen und mit dem Schiffe gefahren. Ein Eisenbahnzug hat Personenwagen und Güterwagen, Schlafwagen, Speisewagen, Wagen für Raucher und Wagen für Nichtraucher. Bei der Eisenbahn gibt es drei Klassen (In Deutschland gibt es vier Klassen). Die Maschine, die den Eisenbahnzug zieht, heißt die Lokomotive. Der Zug fährt vom Bahnhof ab. Ich kaufe mir am Schalter eine Fahrkarte. Das Zimmer, in dem ich auf den Zug warte, heißt der Wartesaal. Vom Bahnsteig steige ich in den Zug. Mit der Bremse hält man den Zug an. Der Stationsvorsteher, der Schaffner, der Zugführer, der Bahnwärter, der Träger und andere Personen arbeiten bei der Eisenbahn. Der Schaffner sieht die Fahrkarten durch. Der Zugführer führt den Zug. Der Träger trägt die Sachen in den Wagen. Mit einem Auto fährt man schneller als mit der Eisenbahn. Mit einem Auto fährt man schneller als mit einem Omnibus. Mit einem Omnibus fährt man schneller als

mit einem Wagen. Am schnellsten fährt man mit dem Luftschiffe. Ein Eisenbahnzug fährt 40 Kilometer in einer Stunde, ein Luftschiff 100 Kilometer und ein Auto 60 Kilometer. Eine Fahrt auf dem Luftschiff kostet mehr als eine Fahrt auf der Eisenbahn. Die zweite Klasse hat bessere Möbel als die dritte. Die erste Klasse ist die teuerste. Die Orte, an denen der Zug hält, nennt man die Stationen. Während der Fahrt sieht man aus dem Wagenfenster Häuser und Kirchen, Felder und Wälder, Wiesen, Flüsse, Seen und Berge, Telegrafenfposten und anderes. Nein, ich fahre nicht gern mit der Eisenbahn. Ich fahre lieber mit dem Dampfschiff als mit der Eisenbahn. Am liebsten fahre ich mit einem Auto. Früher, als es noch keine Eisenbahnen und Autos gab, fuhr man mit einem Wagen.

3. Sch. der Bahnhof, die Bahnhöfe, die Fahrkarte, die Fahrkarten, der Zug, die Züge, die Lokomotive, die Lokomotiven, die Gegend, die Gegenden, der Berg, die Berge, das Tal, die Täler, die Brücke, die Brücken, der Wald, die Wälder, das Feld, die Felder, die Station, die Stationen, das Land, die Länder, die Stadt, die Städte, das Dorf, die Dörfer, die Kirche, die Kirchen, das Häuschen, die Häuschen, die Ecke, die Ecken, die Straße, die Straßen, der Weg, die Wege, das Gasthaus, die Gast-

häuser, der Preis, die Preise, die Bedienung, die Bedienungen, die Beleuchtung, die Beleuchtungen, die Seife, die Seifen, der Freund, die Freunde, der Wirt, die Wirte.

4. Sch.: der Bauer, die Bäuerin (teistel siin antud sõnadel on „Umlaut“, (vokaali muutus): der Läufer, die Läuferin).

6. Maateadus.

Tundma õppida Põhja-Aasia ehk Siber (õpper. lk. 120—127).

Põhja-Aasia ehk Siber võtab enda alla rohkem kui $\frac{1}{4}$ Aasia pindalast (umbes 12,5 milj. km²), kuid rahvastatud on ta väga hõredasti (kesktihedus).

1) Määrake kindlaks Siberi piirid kaardi järele.

Pinnaehituse ja looduslikkude olude poolest jaguneb Siber kahte suurde ossa: Lääne- ja Ida-Siberiks.

Lääne-Siber võtab enda alla laialise madalmiku Uurali mäestikust Jenisei jõeni ja Turaani madalmikust Põhja-Jäämereni. (Kuhu poole on kallak see ala ja millest seda järeldate?) Obi hiidjõgi oma rohkete lisajõgedega kannab selle ala sademete vee Põhja-Jäämerre.

Põhja-Jäämere rannikult alates kuni 65. põhjalaiuseni levib ääretu tundra oma kidura

aimetstiku ja vähese loomastikuga. 8 kuud aastas on see ala kaetud lume ja jääga. Tundrast lõunapool levivad suured okasmetsad, mida kutsutakse taigadeks ja laialised sood ja rabad. Viimaste esinemist soodustab madal maapind, mis takistab pinnavete ära voolamist.

Lääne-Siberi lõunapiiril levib juba stepp ehk rohtla. Suur Siberi raudtee läbib metsast rohtlasse üleminevat ala ja siin on mitmes kohas maad ka suuremal määral võetud põllukultuuri alla.

Ida-Siber, mis ulatab Jenisei jõest kuni Suure ookeanini, võtab enda alla suurema osa Siberist.

Pinnaehituslikult on Ida-Siber kiltmaa, mis lõuna- ja idaosas mäGINE. Ka selle ala kaldevust näitavad suured jõed, mis voolavad põhja. Ka siin levib Jäämere rannikul tundra, millele järgneb lõunapool okasmets, taiga. Ida-Siberi mets on palju hõredam ja puude kasv palju kiduram kui Lääne-Siberi metsades, sest suurem osa selle ala maapinnast on alati külmanud aluspinnaga. Lõunapool raudtee piirkonnas on metsa kasv juba parem ja siin esinevad ka suuremad või väiksemad rohtlaalad.

Siber on avatud täielikult Põhja-Jäämere mõjudele ja seetõttu on kliima siin kare ja kontinentaalne. Kõige madalamad tem-

peratuurid maakeral on mõõdetud Ida-Siberi kiltmaal Verhojanski juures kuni — 70° C järele.

Rahvastik ja tulundus. Tundra-alas on rahvastik eriti hõre. Siin elavad vähesed põhjapõtrade kasvatajad kolijad ja kalastajad rahvad nagu samojeedi, tunguusi, tšuktšid j.m.

Metsa-alas on põhjapoolsete elanike tulualaks küttimine ja kalapüük. Lõunapool aga ka karjandus ja põllundus ning osalt isegi mäetöö. Metsa-ala pärisrahvastest on tähtsamad ostjakid, jakuudid, korjäkid jt.

Suurema osa Siberi rahvastikust aga moodustavad venelased, kes enda alla võtnud lõunapoolsed paremad alad ja tegelevad peamiselt põllunduse ja karjandusega.

Poliitiliselt kuulub Siber Nõukogude Venele.

Tähtsamad linnad on Omsk (160 000 el.), Novo-Sibirsk (120 000 el.), Irkutsk, Tomsk ja Vladivostok (igas umbes 100 000 el.).

Vastutav toimetaja: K. A. Herman.
Väljaandja: Eesti Hariduse Sõprade Selts
Firma J. Ratassepp'a trükk, Tallinnas.